

activity strategies of the students' organizations, analyze their main functions, and describe the main categories of university clubs and organizations.

At the end we will give a description of the «Maple Spring» – the debate over tuition in Quebec which is not simply about the level of user fees, but rather the issue is embedded in a much broader vision of the role of higher education, and the discourse used by the student movement is based on a set of social-democratic values that resonate with the collective imaginary of Quebec society. Building upon their organizational capacity (membership, resources, paid staff and official recognition), using innovative strategies to maintain media coverage and pressure on the provincial government, and benefiting from circumstantial factors as well as the unique political context of Quebec, the student organizations in the province engaged in a protest have been unique in Canadian history because of its length and size, the magnitude of media attention that it received (in Canada and internationally), and its impact on the Quebec government and the provincial higher education system.

Key words: student organizations, Canada, Quebec, Maple Spring, the student protests.

УДК 373.091.4Холт(73)

Л. М. Рубан

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОШИРЕННЯ ІДЕЙ ПРО ДОМАШНЮ ОСВІТУ

Стаття розкриває роль Асоціації Джона Холта в поширенні ідей про ефективну домашню освіту. Інтерес світової педагогічної спільноти до спадщини Джона Холта викликаний, насамперед, тим, що ім'я педагога стало символом домашнього навчання. Спочатку ідеї Джона Холта поширювалися в англomовному світі, а у зв'язку зі стрімким ростом домашньої освіти набули транснаціонального освітнього характеру. Ідеї Джона Холта поширюються завдяки активній діяльності громадської освітньої організації – Асоціації Джона Холта.

Ключові слова: Джон Холт, світова педагогічна спільнота, альтернативна форма навчання, домашня освіта, Асоціація Джона Холта.

Постановка проблеми. У сучасному світовому педагогічному просторі поширюється досвід передових країн світу щодо застосування різних форм навчання й виховання, спостерігаються активна взаємодія формальної та неформальної освіти й пошук альтернативних підходів до навчання. Світова наукова педагогічна спільнота все частіше використовує такі поняття, як самоосвіта, самонавчання, навчання впродовж життя, неперервна освіта, домашня освіта.

Аналіз актуальних досліджень. Авторкою статті було здійснене комплексне дослідження педагогічної спадщини Дж. Холта й викладене в дисертації «Майстерність учителя у спадщині американського педагога-реформатора Джона Холта (1923–1985 рр.)».

Дж. Холт є засновником альтернативного підходу до навчання. Не лише світова педагогічна спільнота звернула увагу на спадщину Дж. Холта, а й усі ті, кому не байдужі проблеми впровадження альтернативних до шкільної форм навчання, зокрема, домашньої освіти. Сучасними науковцями

в галузі педагогіки здійснюється комплексне дослідження педагогічної спадщини Дж. Холта, що свідчить про підвищений інтерес до цієї форми навчання. Домашньою освітою цікавляться вчені та педагоги США (Дж. Брунер, Б. Сіммонс, К. Роджерс, П. Фаренга, Я. Шерон, С. Шеффер), яка набула поширення в багатьох штатах; певний інтерес проявляють учені Росії (Н. Геда, Л. Дянкова, О. Коротков, Н. Крилова, О. Ошєрова, О. Пісарік, К. Хломова), Індії (А. Гупта) та інших країн (К. Муртон (Великобританія), Т. Спіглер (Німеччина), Т. Хардінг (Австралія)). Молоді українські науковці-педагоги (А. Лещенко, С. Шумаєва, М. Янковчук та інші) також зацікавилися домашньою освітою та пропонують українським педагогам звернути увагу на цю форму навчання як альтернативну.

Мета статті – розкрити сучасні тенденції поширення ідей про домашню освіту, зокрема, роль американського педагога-реформатора Джона Холта та його Асоціації в поширенні домашньої освіти у США та розвинених країнах світу.

Виклад основного матеріалу. Дж. Холт довів, що поряд зі шкільним навчанням мають право на існування інші форми навчання, зокрема, отримання освіти в домашніх умовах. Домашня освіта – це форма загальноосвітньої підготовки в умовах сім'ї [1, 101]. Дж. Холт був переконаний у необхідності демократизації та індивідуалізації навчання, а тому активно підтримав поширення й легалізацію домашньої освіти у США. Дж. Холт вплинув на розвиток процесу демократизації американської системи освіти, яка із середини 80-х років ХХ століття розширила права американських громадян щодо вибору форми навчання: у державному навчальному закладі, у приватному незалежному чи конфесійному навчальному закладі, чи у формі освіти в умовах сім'ї.

Рей Брайан (*Ray D. Brian*) визначає та пропонує такі умови для навчання дитини вдома: зацікавленість батьків у вихованні дітей; навчання дітей під пильним наглядом батьків; наявність програми, яка сприяє індивідуалізації дитини; навчання дитини в родинному оточенні; участь сім'ї у громадській роботі [18, 28].

Дж. Холт виділяв три причини, чому батьки вирішують навчати своїх дітей удома: по-перше, вони вважають, що вихованням дитини повинні займатися вони самі, а не держава; по-друге, їм подобається знаходитися поруч зі своїми дітьми, спостерігати за ними, допомагати їм навчатися; по-третє, вони хочуть утримати їх подалі від травм: психічних, фізичних і моральних [10, 1]. Думки Дж. Холта, викладені у його книгах, присвячених становленню психічного та морального розвитку дитини, виявленню її індивідуальних здібностей, визначили його позицію щодо правомірності навчання дітей у домашніх умовах.

За Дж. Холтом, позитивними сторонами такого навчання є: дитина працює в атмосфері підтримки, любові й довіри; розклад занять може

коливатися; дитина може, не поспішаючи, зосередитися на завданні, ретельно й добре його виконати. «Домашні» діти мають час на читання, й читають вони із задоволенням дві чи й більше годин щодня; дитина навчає своїх батьків ставати кращими вчителями, у той час, як учителі у школах майже не мають свободи обирати чи змінювати свої методи навчання. Педагог був переконаний, що для більшості батьків освіта дітей є їх прямим обов'язком. Тому значна частина батьків віддає перевагу навчанню дітей удома. Крім того, для них є величезним задоволенням проводити час з дітьми й допомагати їм пізнавати світ. Такі батьки переконані, що «домашні» діти отримують кращі знання, аніж ті, що пропонуються школою [9].

Рей Брайан, оцінюючи позитивно домашнє навчання, додає, що домашнє навчання дозволяє вчителю бути наставником і порадиником під час виконання дитиною різних проектів, читання, соціалізації дитини з різними людьми в «реальному» світі [18, 30].

Ми вважаємо, що домашня освіта має право на життя паралельно із загальною освітою. По-перше, у віддалених населених пунктах, де є транспортні труднощі в дітей, яким потрібно в будь-яку погоду дістатися до загальноосвітньої школи. По-друге, є категорія дітей, які не можуть навчатися в загальноосвітній школі (діти з особливими потребами, діти індиго). По-третє, навчаючись удома, діти мають можливість отримати освіту біля батьків, а також домашня освіта відіграє суттєву роль у професійній наступності.

Національний центр статистики у сфері освіти (NCES) США провів опитування й виявив причини, які спонукають батьків навчати дітей удома. Так, батьки схильються до домашнього навчання з декількох причин:

- половина опитаних батьків вважає, що вони особисто відповідальні за навчання дітей і можуть дати їм кращу освіту, навчаючи їх удома;
- 40 % батьків навчає дітей удома з релігійних міркувань;
- більше чверті батьків віддає перевагу домашньому навчанню, оскільки хоче застерегти дітей від негативного впливу шкільного оточення;
- 5 % батьків схильні до домашнього навчання за сімейними обставинами;
- по 1 % опитаних батьків підтримують домашнє навчання з таких причин: інвалідність дитини, затримка в розвитку дитини, транспортні труднощі, особливості професійної діяльності батьків [2].

У книзі «Королівство дітей» Мітчела Стівенса (*Mitchell L. Stevens*) ми зустрічаємо такий висновок: «Існує багато причин, з яких батьки вирішують навчати своїх дітей удома. Однак, найважливішою перевагою домашнього навчання є уникнення негативного впливу сучасної системи шкільної освіти» [16, 51].

Ми встановили, що оскільки Дж. Холт підняв питання впровадження домашньої освіти в США, то спочатку вона отримала найширшого

розповсюдження у США, а пізніше – у розвинених країнах світу. Статистика показує, що у 2010 році у США від 1,73 до 2,35 мільйонів дітей навчалось вдома. Сьогодні цей показник сягнув близько 2,2 мільйонів дітей. Ці дані вказують на те, що кількість «домашніх» дітей стрімко зростає (від 2 % до 8 % на рік за останні декілька років) [17].

Однак, як прихильники, так і супротивники домашнього навчання неодноразово піднімали та продовжують піднімати питання щодо соціалізації «домашніх» дітей. Дж. Холт відзначав, що такі діти ведуть активне й корисне соціальне життя. У них багато друзів. Окрім однолітків, «домашні» діти дружать із дорослими, контактують зі світом дорослих, вільніше почувуються в нових соціальних ситуаціях. Такі діти уникають участі в соціальному житті школи, яка часто буває жорстокою та небезпечною [13, xxvi].

Крім того, у книзі «Соціалізація «домашніх» дітей» Томас Смедлі (*Thomas C. Smedley*) наголошує, що діти, які вчатьсь дома, є дорослішими, у них краще соціальне життя порівняно з дітьми, які навчаються у школі [18, 59].

Ми переконані, що домашнє навчання має позитивний вплив на батьків. Воно має переваги не лише для дитини, а й для дорослого. З одного боку, домашнє навчання дозволяє дитині розвиватись у вільному, природовідповідному середовищі, а з іншого, дорослий має можливість навчатись впродовж життя. Домашнє навчання дає змогу батькам «створити класну кімнату навколо кухонного стола» [16, 56]. А. Лещенко підкреслює: «Батьки домашніх учнів включені у процес відновлювальної освіти й самоосвіти, постійного й неухильного пізнання та творення пізнавального світу для своїх дітей» [5, 20]. Отже, таке навчання робить батьків більш організованими й дисциплінованими: вони повністю зосереджені на житті дитини, тому що, коли діти навчаються дома, то велику увагу приділяють їм. У родинях, у яких діти навчаються вдома, домінують надзвичайно міцні сімейні відносини. У батьків «домашніх» дітей міцні шлюби. Крім того, батьки мають можливість навчатись впродовж життя. Такі родини володіють високим рівнем продуктивності та мають свободу думки й поведінки в суспільстві [18, 103–104].

Домашнє навчання створює сприятливі умови, за яких родина працює як один монолітний колектив. Члени сім'ї об'єднані спільними інтересами, справами та заняттями. «Домашні» діти мають змогу розвивати свої творчі здібності. Такі діти мають достатньо часу на читання, малювання, письмо тощо. Діти, котрі навчаються вдома, не обмежені часовими межами шкільного уроку. Батьки можуть у будь-який момент як розпочати, так і закінчити заняття зі своїми дітьми. Вони самостійно встановлюють тривалість уроку, зважаючи на різні фактори – самопочуття дитини, її фізичний і моральний стан тощо. «Домашні» діти достатньо відпочивають, оскільки не

змушені підлаштовуватися під розклад школи. Такі діти отримують достатньо батьківської уваги, оскільки «домашні» діти – єдині учні у «класі».

Дж. Холт писав: «Люди часто знервовано говорять мені, що якщо ми дозволимо дітям учити те, що вони хочуть, то вони стануть вузькими спеціалістами. Це не так. Це притаманно дорослим; в університетах є багато людей, які зачинилися в маленьких «фортецях» штучно обмеженого приватного навчання. Але здорові діти, якщо вони допитливі й незалежні, не навчаються в такий спосіб; їхнє навчання здійснюється в багатьох напрямках. Кожне нове поняття, що вони вивчили, спрямовує до нових понять, які необхідно вивчити. Їхня допитливість лише зростає від того, як вони її живлять. Завдання дорослих – задовольнити цю допитливість» [11, 233].

У 1971 році педагог започаткував Асоціацію Джона Холта. Асоціація спочатку мала на меті поширення ідей та інформації про те, як діти навчаються та про те, як можна перетворити школу на місце, яке заохочує незалежне навчання дітей, і яке значною мірою відрізняється від традиційного «режиму» навчання й тестування. Праці педагога яскраво демонструють той факт, що учням необхідно створити таке середовище, у якому б їхні найкращі здібності розвивалися. На жаль, школи не ставлять мету – створити природовідповідне, вільне поле для навчання й розвитку дитини. Таким чином, Асоціація у своїй діяльності віддала перевагу домашньому навчанню.

Після виходу першого номера періодичного друкованого журналу про домашню освіту «Особистісний ріст без шкільної освіти» в 1977 році головним завданням Асоціації Джона Холта стало питання підтримки батьків, які хотіли навчати своїх дітей удома. Багато батьків – прихильників Дж. Холта, друкували свій досвід домашнього навчання в цьому журналі, який став основою книги «Навчи себе» (*Teach your own*) Дж. Холта. Ця книга й сьогодні є настільною книгою для прихильників домашнього навчання.

У світовому педагогічному просторі поширення ідей Дж. Холта відбувалося й відбувається через Асоціацію Джона Холта, яка є громадською освітньою організацією. Саме ця організація видавала журнал «Особистісний ріст без шкільної освіти» (*Growing without schooling*) [7], а пізніше, у зв'язку з розвитком ІКТ, створила умови для онлайн спілкування з усіма, хто цікавиться спадщиною Дж. Холта.

Спадщина Дж. Холта налічує одинадцять книг про навчання й виховання дітей. Згідно з даними Асоціації Джона Холта книги педагога видані шістнадцятьма мовами (англійською, французькою, німецькою, польською, японською, чеською, турецькою, фінською, норвезькою, італійською, болгарською, російською, бразильською, корейською, португальською та івритом). На цьому переклад книг Дж. Холта іншими мовами не припиняється, і це є свідченням того, що ідеї педагога все більше отримують поширення в усьому світі й користуються популярністю [8]. Сподіваємося, що книги Дж. Холта побачать світ і в українському перекладі.

Після смерті Дж. Холта в 1985 році його справу продовжили однодумці, серед яких особливе місце посідає Патрік Фаренга. Цікаво, що на початку знайомства з Дж. Холтом, П. Фаренга не був до кінця переконаний у перевагах домашньої освіти. Так, П. Фаренга згадував: «Для мене було задоволення прийти до офісу, коли Дж. Холт був на роботі, але з огляду на те, що він був активним письменником і лектором, його можна було не побачити на місці протягом тижня (а то й більше) кожного місяця. На щастя, я отримував задоволення від спілкування з колегами по роботі, з тими, хто поділяв ідеї Дж. Холта про освіту, від спілкування з прихильниками домашнього навчання й усіма тими, хто відвідував Асоціацію Джона Холта. Зрештою, я почав визнавати домашнє навчання, як правильний освітній вибір. Однак, пропрацювавши два роки в Асоціації, ми з дружиною все ж були непевні, чи готові ми навчати своїх майбутніх дітей удома». Незважаючи ні на що, П. Фаренга все ж таки навчав своїх трьох дітей удома, яким уже виповнилося 26, 23 і 20 років [15].

П. Фаренга приєднався до руху в підтримку домашнього навчання в 1981 році, саме в той час, коли почав працювати в Асоціації Джона Холта. П. Фаренга тісно співпрацював із Дж. Холтом. Після смерті Дж. Холта П. Фаренга став Президентом Асоціації Джона Холта. З 1985 року він був видавцем журналу «Особистісний ріст без шкільної освіти». Журнал припинив свою діяльність у листопаді 2001 року. Функції журналу продовжує виконувати Асоціація Джона Холта [18, 104].

П. Фаренга став ідеологом, теоретиком домашньої освіти, плідним автором, який зробив величезний внесок у інші освітні видання Асоціації Джона Холта. Найбільш відомі його праці: «Домашнє навчання для початківців» (1998 р.) (*The Beginner's Guide To Homeschooling*), «Навчи себе: книга Джона Холта про домашнє навчання» (2003 р.) (*Teach Your Own: The John Holt Book of Homeschooling*). Він є частим гостем телевізійних та радіо передач у якості експерта домашньої освіти. П. Фаренга розповідає про домашню освіту, поширює думки Дж. Холта у США, Ірландії, Канаді, Колумбії, Англії та Італії [15, 104–105].

За П. Фаренгою, головне завдання домашнього навчання – допомогти дорослим і дітям жити й пізнавати світ так, як цього не дозволяє робити традиційна школа. П. Фаренга повністю підтримує точку зору Дж. Холта й підкреслює, що головне завдання освіти – не перетворити домівки на школи, а зробити школи менш схожими на школи [18, 104].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, поширенню ідей Дж. Холта в міжнародному освітньому просторі сприяла низка чинників: невдоволеність громадян різних країн якістю середньої освіти; розвиток домашньої освіти як альтернативної форми навчання; діяльність американських громадських освітніх організацій: «Асоціація Джона Холта», «Національний інститут досліджень домашнього навчання»,

«Асоціація захисту домашніх шкіл США»; випуск упродовж 24 років журналу «Особистісний ріст без шкільної освіти»; переклад і видання праць Дж. Холта шістьнадцятьма мовами; поширення інформації про Дж. Холта та його спадщину за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій на блогах, форумах, порталах, сайтах, присвячених проблемам реалізації альтернативної освіти.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його матеріалів і висновків для здійснення подальших наукових пошуків з історії зарубіжної педагогіки, розробки ефективних шляхів розвитку педагогічної майстерності вчителя, встановлення причин і запобігання невдач учнів у навчанні, методики фахової підготовки вчителя, створення сприятливих умов для здобуття якісної освіти, впровадження домашньої освіти як альтернативної до шкільної форми навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Домашня освіта: світовий досвід [Електронний ресурс] // Слово вчителю : християнський духовно-просвітницький часопис. – Режим доступу : <http://slovovchitelyu.org/journal/nom26/domashnya-osvita>.
3. Домашнее образование за рубежом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.childlib.ru/dep-sprawka/question-answer-31.htm>.
4. Домашнее обучение [Електронний ресурс] // Искусство жизни : интернет-журнал. – Режим доступу : <http://www.greenmama.ru/nid/40985/>.
5. Лещенко А. А. Домашне навчання у США: теорія, історія, практика / А. А. Лещенко. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2006 – 77 с.
6. Рубан Л. М. Майстерність учителя у спадщині американського педагога-реформатора Джона Холта (1923-1985 рр.) : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Лариса Миколаївна Рубан. – К., 2012. – 228 с.
7. Growing without schooling [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.holtgws.com/gwsarchives.html>.
8. Holt Associates [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.holtgws.com/Holtassociates.html>.
9. Holt J. Homeschooling lets a child's mind grow / John Holt // The USA Today. – 1983. – Dec. 14. – P. 4.
10. Holt J. How children fail / John Holt. – Rev. ed. New York : «A Merloyd Lawrence Book». – Massachusetts, 2002. – 298 p.
11. Holt J. How children learn / John Holt. – Rev. ed. New York : «A Merloyd Lawrence Book». – Massachusetts, 1992. – 303 p.
12. Holt J. Learning all the time / John Holt. – Rev. ed. New York : «A Merloyd Lawrence Book». – Massachusetts, 1989. – 303 p.
13. Holt J. Teach your own / J. Holt, P. Farenga. – N. Y. : Delacorte Press, 1992. – 157 p.
14. Lewis G. A brief look at John Holt [Електронний ресурс] / G. Lewis. – Режим доступу : <http://homeschoolaustralia.com/articles/johnholtgarethlewis.html>.

15. Patrick Farenga [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://patfarenga.squarespace.com/about-pat-farenga/>.
16. Stevens M. L. Kingdom of children: culture and controversy in the homeschooling movement / M. L. Stevens. – Princeton University Press, 2001. – 228 p.
17. Ray Brian D. Research facts on homeschooling [Електронний ресурс] / D. Brian Ray. – Режим доступу : <http://www.nheri.org/research/research-facts-on-homeschooling.html>.
18. Ray Brian D. Worldwide guide to homeschooling: facts and stats on the benefits of home school / / D. Brian Ray. – Nashville : Tennessee, 2002. – 213 p.

РЕЗЮМЕ

Рубан Л. Н. Современные тенденции распространения идей о домашнем образовании.

Статья раскрывает роль Ассоциации Джона Холта в распространении идей об эффективном домашнем образовании. Интерес мирового педагогического сообщества к наследию Джона Холта вызван, прежде всего, тем, что имя педагога стало символом домашнего обучения. Сначала идеи Джона Холта распространялись в англоязычном мире, а в связи со стремительным ростом домашнего образования приобрели транснациональный образовательный характер. Идеи Джона Холта распространяются благодаря активной деятельности общественной образовательной организации – Ассоциации Джона Холта.

Ключевые слова: Джон Холт, мировая педагогическая общественность, альтернативная форма обучения, домашнее образование, Ассоциация Джона Холта.

SUMMARY

Ruban L. Modern trends in spreading ideas about homeschooling.

The article reveals the role of Holt Associates in spreading ideas about effective homeschooling. The interest of the world pedagogical community to the inheritance of John Holt is caused of the fact that his name has become a symbol of homeschooling. John Holt's ideas were spreading in the English-speaking world, but due to the rapid growth of homeschooling they have gained transnational educational character. In the world pedagogical community the ideas of John Holt are spread due to the activity of the public educational organization – Holt Associates. John Holt committed his research and educational experience to a great number of books, scientific and educational periodicals. Initially John Holt was sure that his investigation would help in improving the quality of school education. Having understood that the authorities made no effort to reform the school system, John Holt dedicated last nine years of his life to the grounding of a reasonability of an alternative educational form – homeschooling. John Holt is considered the father of unschooling and the person who coined the term. In his early writings, he seemed to hold out hope that the school system could be fixed, but he later became more convinced that parents were better off taking their children out of school.

John Holt's active citizenship, conscientious instructing and educational activity provided for the spread of his original ideas that namely educational managers and teachers bear responsibility for the quality of educational process, when the problems the students confront at classes can be resolved subject to the development of teachers' educational skills.

Key words: John Holt, the world pedagogical community, alternative education, homeschooling, Holt Associates.